DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)
den 6 mars 2003 *

I mål C-478/01,

Europeiska gemenskapernas kommission, företrädd av M. Patakia, i egenskap av ombud, med delgivningsadress i Luxemburg,

sökande,

mot

Storhertigdömet Luxemburg, företrätt av J. Faltz, i egenskap av ombud,

svarande,

angående en talan om fastställelse av att Storhertigdömet Luxemburg har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 49 EG och följande artiklar liksom artikel 10 EG genom att vidhålla kravet att patentombud, när de

* Rättegångsspråk: franska.

tillhandahåller tjänster, skall ha antingen hemvist i Luxemburg eller delgivningsadress hos ett auktoriserat ombud, och genom att underlåta att tillhandahålla uppgifter om de exakta villkoren för tillämpning av artikel 85.2 i lag av den 20 juli 1992 om ändring i föreskrifterna om patent på uppfinningar (*Mémorial* A 1992, s. 1530) och av artiklarna 19 och 20 i lag av den 28 december 1988 om påbörjande av näringsverksamhet inom hantverk, handel och industri samt inom vissa fria yrken (*Mémorial* A 1988, s. 1494),

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden C.W.A. Timmermans samt domarna D.A.O. Edward och A. La Pergola (referent),

generaladvokat: F.G. Jacobs,
justitiesekreterare: R. Grass,

med hänsyn till referentens rapport,

och efter att den 14 november 2002 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Europeiska gemenskapernas kommission har, genom ansökan som inkom till domstolens kansli den 11 december 2001, med stöd av artikel 226 EG väckt talan om fastställelse av att Storhertigdömet Luxemburg har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 49 EG och följande artiklar liksom artikel 10 EG genom att vidhålla kravet att patentombud, när de tillhandahåller tjänster, skall ha antingen hemvist i Luxemburg eller delgivningsadress hos ett auktoriserat ombud, och genom att underlåta att tillhandahålla information om de exakta villkoren för tillämpning av artikel 85.2 i lag av den 20 juli 1992 om ändring i föreskrifterna om patent på uppfinningar (*Mémorial* A 1992, s. 1530, nedan kallad patentlagen) och av artiklarna 19 och 20 i lag av den 28 december 1988 om påbörjande av näringsverksamhet inom hantverk, handel och industri samt inom vissa fria yrken (*Mémorial* A 1988, s. 1494, nedan kallad lagen om rätten att utöva vissa yrken).

Tillämpliga bestämmelser

Gemenskapslagstiftningen

2 I artikel 10 EG föreskrivs följande:

"Medlemsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, både allmänna och särskilda, för att säkerställa att de skyldigheter fullgörs som följer av detta

fördrag eller av åtgärder som vidtagits av gemenskapens institutioner. Medlemsstaterna skall underlätta att gemenskapens uppgifter fullgörs.

De skall avstå från varje åtgärd som kan äventyra att fördragets mål uppnås."

3 I artikel 49 EG föreskrivs följande:

"Inom ramen för nedanstående bestämmelser skall inskränkningar i friheten att tillhandahålla tjänster inom gemenskapen förbjudas beträffande medborgare i medlemsstater som har etablerat sig i en annan stat inom gemenskapen än mottagaren av tjänsten.

Rådet får med kvalificerad majoritet på förslag från kommissionen besluta att bestämmelserna i detta kapitel skall tillämpas även på medborgare i tredje land som tillhandahåller tjänster och som har etablerat sig inom gemenskapen."

Den nationella lagstiftningen

4 Enligt artikel 83.2 och 83.3 i patentlagen gäller följande:

"2. En fysisk eller juridisk person som har sitt hemvist eller säte inom Europeiska ekonomiska gemenskapen får i alla förfaranden som föreskrivs i denna lag låta

sig företrädas av en anställd. Denne behöver inte vara auktoriserat ombud men skall inneha en fullmakt som uppfyller kraven i lagar och andra författningar i den nationella rätt som uppdragsgivaren omfattas av. En anställd hos en sådan juridisk person som avses i detta stycke får även företräda andra juridiska personer som har sitt säte inom Europeiska ekonomiska gemenskapen och som har ekonomisk anknytning till den nämnda juridiska personen.

3. En fysisk eller juridisk person som inte har hemvist eller säte inom Europeiska ekonomiska gemenskapen skall företrädas av ett auktoriserat ombud i alla förfaranden som införs genom denna lag, dock inte vid betalning av skatter som föreskrivs häri och med undantag för inlämnande av patentansökan."

5 I artikel 83.4 i patentlagen föreskrivs följande:

"Den som inte har hemvist eller delgivningsadress i Storhertigdömet Luxemburg får inte utnyttja de rättigheter som följer av en patentansökan eller av ett patent. Delgivningsadress i Luxemburg medför att där belägna domstolar har domsrätt och får endast innehas hos ett auktoriserat ombud i Luxemburg. För det fall den sistnämnde inte har hemvist i landet skall han ha sin delgivningsadress hos ett auktoriserat ombud som har hemvist här."

6 Artikel 83.4 har upphävts genom artikel 13 i lag av den 11 augusti 2001 om ändring av lag av den 20 juli 1992 om ändring i föreskrifterna om patent på uppfinningar (*Mémorial* A 2001, s. 2190).

7 I artikel 85.2 i patentlagen anges följande:

"Om inte annat följer av bestämmelserna i artikel 83.2 skall, förutom advokater, följande personer anses som auktoriserade ombud med hemvist i Storhertigdömet Luxemburg i den mening som avses i artikel 83.4 andra meningen:... fysiska personer som är auktoriserade att arbeta som immaterialrättskonsulter enligt lagen [om rätten att utöva vissa yrken]."

8 Enligt artikel 19.1 d i lagen om rätten att utöva vissa yrken gäller följande:

"Yrket som oberoende immaterialrättskonsult består i att vägleda, bistå och företräda klienter på det immaterialrättsliga området särskilt vad gäller förvärv av, bibehållande av, försvar av och tvister om de ensamrätter som följer av patent, varumärken och mönster.

Yrkeskvalifikation för att bedriva verksamhet som immaterialrättskonsult kan visas på följande sätt:

1. Genom ett intyg på en godkänd europeisk yrkeskvalificerande examen...

2. Genom ett intyg från en statlig immaterialrättsmyndighet i en av medlemsstaterna i Europeiska gemenskapen om tillstånd att vara verksam som immaterialrättskonsult, om detta är reglerat i denna stat.

3. Genom ett examensbevis från en fullgjord utbildning vid ett universitet med inriktning på immaterialrätt i en av medlemsstaterna i Europeiska gemenskapen och genom att en praktik på tolv månader har fullgjorts.

4. Genom ett examensbevis avseende dels en fullgjord, minst fyraårig, universitetsutbildning, eller utbildning på motsvarande nivå, i en vetenskaplig, teknisk eller juridisk disciplin, dels en praktik på tolv månader.

..."

9 I artikel 20 i lagen om rätten att utöva vissa yrken föreskrivs följande:

"Om inte annat följer av rådets direktiv om friheten för egenföretagare att tillhandahålla tjänster i fråga om de yrken som avses i dessa bestämmelser, behöver medborgare i Europeiska ekonomiska gemenskapens medlemsstater, som inte är etablerade i Luxemburg men som tillfälligt och kortvarigt kommer till Luxemburg för att ta emot beställningar eller utföra tjänster inom området för handel och fria yrken inte ha något tillstånd från de luxemburgska myndigheterna för denna verksamhet.

Om inte annat följer av rådets direktiv om friheten för vissa egenföretagare att tillhandahålla tjänster på hantverks- och industriområdet är hantverkare och industriidkare emellertid skyldiga att inför den minister som ansvarar för etableringstillstånd visa att de är lagenligt auktoriserade att utöva sitt yrke i sin etableringsstat. Ministern skall utfärda erforderligt tillstånd för dem."

Det administrativa förfarandet

10 Kommissionen ansåg att det kunde ifrågasättas huruvida vissa bestämmelser i de luxemburgiska patentföreskrifterna enligt patentlagen av den 30 juni 1880 i dess ändrade lydelse enligt lagen av den 31 oktober 1978 var förenliga med gemenskapsrätten. Den sände därför den 15 april 1998 en formell underrättelse till Storhertigdömet Luxemburg och uppmanade denna stat att inkomma med yttrande inom två månader.

11 Genom skrivelse av den 8 juli 1998 tillsände de luxemburgska myndigheterna kommissionen lagtexten i den patentlag som trädde i kraft den 1 januari 1998 och som ersatte patentlagen av den 30 juni 1880 och lagen om rätten att utöva vissa yrken. Genom samma skrivelse informerade de nämnda myndigheterna kommissionen om att de avsåg att ändra artikel 85.2 i patentlagen för att denna skulle bli förenlig med gemenskapsrätten. De uppgav även att eftersom hemvistkravet i den nämnda lagen skulle upphävas skulle det luxemburgska immaterialrättsorganet godta åtgärder som vidtas av en person som inte är inskriven i patentombudsregistret om denne kan visa att han eller hon uppfyller de

kvalificeringsvillkor som anges i artikel 19.1 d i lagen om rätten att utöva vissa yrken.

12 Efter att ha granskat de lagtexter som nämns i föregående punkt ansåg kommissionen att artikel 83.4 i patentlagen, som alltjämt var gällande, var oförenlig med artikel 49 EG och att ytterligare uppgifter erfordrades vad gällde tillämpningsvillkoren avseende artikel 85.2 i den nämnda lagen och artiklarna 19 och 20 i lagen om rätten att utöva vissa yrken. Den sände därför den 4 maj 1999 en kompletterande formell underrättelse till Storhertigdömet Luxemburg och uppmanade denna stat att inkomma med yttrande inom två månader.

13 I avsaknad av svar riktade kommissionen den 26 januari 2000 ett motiverat yttrande till Storhertigdömet Luxemburg och uppmanade denna stat att inom två månader från delgivningen av det motiverade yttrandet rätta sig efter detta.

14 Eftersom den luxemburgska regeringen inte besvarade det motiverade yttrandet väckte kommissionen förevarande talan.

Kommissionens talan

15 Domstolen konstaterar inledningsvis att kommissionen i sin ansökan har ifrågasatt skyldigheten för patentombud som önskar tillhandahålla tjänster i

Luxemburg att ha hemvist i Luxemburg eller delgivningsadress hos ett auktoriserat ombud, vilken skyldighet föreskrivs i artikel 83.4 i patentlagen. Efter det att lag av den 11 augusti 2001, varigenom denna bestämmelse upphävdes, hade antagits beslöt kommissionen att inskränka föremålet för sin talan i fråga om anmärkningen om åsidosättande av artikel 49 EG till att avse endast skyldigheten att vid tillhandahållande av tjänster ha delgivningsadress hos ett auktoriserat ombud.

16 I detta hänseende har kommissionen i sin ansökan hänvisat till att Storhertigdömet Luxemburg under det administrativa förfarandet har förklarat att den, efter det att skyldigheten att ha hemvist i denna medlemsstat har upphävts, kommer att godta de åtgärder som vidtas av en person som inte är inskriven i patentombudsregistret om denne kan visa att han eller hon uppfyller de kvalificeringsvillkor som krävs för ombud.

17 Storhertigdömet Luxemburg har i detta sammanhang i sitt svaromål hänvisat till skyldigheten för ett auktoriserat ombud att ha hemvist i Luxemburg, som har behållits i artikel 85.2 i patentlagen, och har medgett att en sådan skyldighet strider mot gemenskapsrätten. Storhertigdömet Luxemburg har gjort gällande att skyldigheten i den nämnda bestämmelsen skall upphävas så snart som möjligt.

18 Domstolen finner det härvid tillräckligt att konstatera att den princip som anges i artikel 49 EG enligt fast rättspraxis inte bara innebär att det är nödvändigt att

avskaffa all form av diskriminering på grund av nationalitet utan även att det är nödvändigt att avskaffa varje inskränkning som innebär att den verksamhet som bedrivs av en tjänsteleverantör som är etablerad i en annan medlemsstat, där denne utför liknande tjänster, förbjuds eller på annat sätt hindras (se bland annat dom av den 3 oktober 2000 i mål C-58/98, Corsten, REG 2000, s. I-7919, punkt 33, och av den 13 februari 2003 i mål C-131/01, kommissionen mot Italien, REG 2003, s. I-1659, punkt 42).

19 Den skyldighet för patentombud som tillhandahåller tjänster att ha delgivningsadress hos ett auktoriserat ombud, som föreskrevs i den luxemburgska lagstiftningen vid den tidpunkt då tidsfristen i det motiverade yttrandet löpte ut, är således oförenlig med artikel 49 EG, vilket Storhertigdömet Luxemburg även har medgett.

20 Det bör tilläggas att det enligt rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för enskilda krävs att medlemsstaternas rättsregler på de områden som omfattas av gemenskapsrätten är avfattade på ett otvetydigt sätt så att de berörda aktörerna kan få kännedom om sina rättigheter och skyldigheter på ett klart och precist sätt och så att de nationella domstolarna kan säkerställa att dessa iakttas (se för ett liknande resonemang dom av den 28 april 1993 i mål C-306/91, kommissionen mot Italien, REG 1993, se. I-2133, punkt 14).

21 Domstolen konstaterar dock att den luxemburgska lagstiftningen, även efter 2001 års lagändringar, alltjämt innehåller tvetydigheter som skulle kunna få som verkan att skyldigheten för patentombud att ha delgivningsadress hos ett auktoriserat ombud vid tillhandahållande av tjänster bibehålls.

22 Det är i detta sammanhang som kommissionen dessutom har hävdat att Storhertigdömet Luxemburg har åsidosatt samarbetsskyldigheten i artikel 10 EG eftersom den staten har underlåtit att tillhandahålla de närmare uppgifter som begärts av den i fråga om tillämpningen av artikel 85.2 i patentlagen jämförd med artiklarna 19 och 20 i lagen om rätten att utöva vissa yrken. Den luxemburgska regeringen har därigenom försvårat för kommissionen att avgöra huruvida de nämnda nationella bestämmelserna är förenliga med artikel 49 EG.

23 Storhertigdömet Luxemburg har inte anfört någon grund till sitt försvar på denna punkt.

24 Domstolen erinrar härvid om att det av fast rättspraxis framgår att medlemsstaterna enligt artikel 10 EG är skyldiga att medverka lojalt när det gäller kommissionens undersökningar enligt artikel 226 EG, och att tillhandahålla den alla de upplysningar den begär i det sammanhanget (se bland annat dom av den 11 december 1985 i mål 192/84, kommissionen mot Grekland, REG 1985, s. 3967, punkt 19, och av den 22 mars 1994 i mål C-375/92, kommissionen mot Spanien, REG 1994, s. I-923, punkterna 24—26).

25 Det är ostridigt att den luxemburgska regeringen under det administrativa förfarandet har underlåtit att tillhandahålla de närmare uppgifter som begärts av den i fråga om tillämpningen av artikel 85.2 i patentlagen jämförd med

artiklarna 19 och 20 i lagen om rätten att utöva vissa yrken. Den har i synnerhet inte besvarat vare sig kommissionens kompletterande formella underrättelse eller det motiverade yttrandet.

26 Under dessa förhållanden skall kommissionens talan anses välgrundad.

27 Mot bakgrund av ovanstående finns således anledning att fastställa att Storhertigdömet Luxemburg har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 49 EG och artikel 10 EG genom att vidhålla kravet att patentombud, när de tillhandahåller tjänster, skall ha delgivningsadress hos ett auktoriserat ombud och genom att den luxemburgska regeringen har underlåtit att tillhandahålla uppgifter om de exakta villkoren för tillämpning av artikel 85.2 i patentlagen och av artiklarna 19 och 20 i lagen om rätten att utöva vissa yrken.

Rättegångskostnader

28 Enligt artikel 69.2 i rättegångsreglerna skall tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna om detta har yrkats. Kommissionen har yrkat att Storhertigdömet Luxemburg skall förpliktas ersätta rättegångskostnaderna. Eftersom Storhertigdömet Luxemburg har tappat målet skall kommissionens yrkande bifallas.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

följande dom:

1) **Storhertigdömet Luxemburg har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 49 EG och artikel 10 EG genom att vidhålla kravet att patentombud, när de tillhandahåller tjänster, skall ha delgivningsadress hos ett auktoriserat ombud och genom att den luxemburgska regeringen har underlåtit att tillhandahålla uppgifter om de exakta villkoren för tillämpning av artikel 85.2 i lag av den 20 juli 1992 om ändring i föreskrifterna om patent på uppfinningar och av artiklarna 19 och 20 i lag av den 28 december 1988 om påbörjande av näringsverksamhet inom hantverk, handel och industri samt inom vissa fria yrken.**

2) **Storhertigdömet Luxemburg skall ersätta rättegångskostnaderna.**

Timmermans Edward La Pergola

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 6 mars 2003.

R. Grass

Justitiesekreterare

C.W.A. Timmermans

Ordförande på fjärde avdelningen